

ישיבת הר עציון בית מדרש האלקטרוני (ב.מ.א.)

הפטרת השבוע

סידרת שיעורים ע"י הרב יהודה שביב

הפטרת ויצא

יצוא ושוב (הושע, י"ב, יג - סוף) (1)

א. עבודה ושמירה

ברור הוא שהזיקה שבין ההפטרה לפרשה נעוצה בפסוק הראשון:

"ויברח ישראל שדה ארם ויעבד ישראל באשה ובאשה שמר" (י"ב, יג).

הרי כאן בתמצית סיפור חלקה הראשון של הפרשה: בריחתו (2) של יעקב ועבודתו ושמירתו
אצל לבן ארבע עשרה שנה, בעבור אישה.

הפעלים 'עבד' ו'שמר' לקוחים מתוך הפרשה: "א ע ב ד ד שבע שנים ברחל בתך הקטנה"
(כ"ט, יח); "אשובה ארעה צאנך א ש מ ר" (ל', לא). עבודה שעבד יעקב אצל לבן היתה שמירת הצאן,
ולפי זה: עבודה - כלל; שמירה - פירוט.

אבל מצינו את הצמד 'עבודה ושמירה' כמבטא שתי פנים שונות. כך כבר אצל אדם הראשון
"וינחנו בן עדן לעבדה ולשמרה" (3) (ב', טז). ועדיין שמירה היא סוג אחר של עבודה ופעילות.
אולם במדרשי חכמים הסיטו את המובן לעניין עבודת ה'. ובזוהר (כז). דרשו: "לעבדה - בפיקודין
דעשה, ולשמרה - בפיקודין דלא תעשה". כאן - עבודה ושמירה הם כמין ניגוד. עבודה עניינה פעילות
אקטיבית, ואילו שמירה היא הימנעות מעשייה, פאסיביות.

אבל מצינו לפועל 'שמר' גם מובן אחר, מובן של ציפיה ותוחלת, כשאינן ביד האדם לפעול
לזירוז ולקידום. כך פירש רש"י את הכתוב לגבי חלום יוסף: "ואבי שמר את הדבר" (ל"ז, יא) -
"היה ממתין ומצפה מתי יבוא". האם רחוק הוא מלפרש אף כאן 'ובאשה שמר' במשמע של ציפיה
דרוכה. הלוא ציפיה זו מבוטאת בכתוב ביעקב: "ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אתה" (כ"ט,
כ). הידיעה כי עובד הוא למען תכלית, היא שממתיקה לו את שנות העבודה הקשות. את הצאן הוא
שמר, אבל בליבו נשמר זכרונה של רחל. לפי זה אפשר לנו לחלק בין הנשים ולומר: ויעבוד ישראל
באשה - בלאה; ובאשה שמר - ברחל. שכן בפועל נתברר שבלאה עבד הוא שבע שנים. אבל ליבו
וצפייתו נתונים היו לרחל, ברחל - שמר.

ב. ישראל - הצאן והאשה כאחד

בפסוק השני מדבר הנביא בחדסי ה': "ובנביא העלה ה' את ישראל ממצרים ובנביא נשמר".
ונראה שהנביא מבקש גם להקביל בין שני הפסוקים ושתי הפרשות, לאמור: כדרך שעבד ישראל
באשה ובאשה שמר, כך כביכול עבד הקב"ה באישה, ובאשה שמר. באישה עבד - שהעלה את ישראל
(העם) ממצרים, ובכך הכשיר אותם להיות לו לרעה (4) ובאמצעות נביא שמר הקב"ה על ישראל
במדבר.

נמצא שיתר ה' על ישראל סבא, שבעוד שישראל סבא עבד בצאן ושמר על הרחלים למען
ביתו ולמען רחל, הרי הקב"ה טיפח עבד ושמר את הצאן למען הצאן עצמו, כדי שיוכלו הם בבוא
עתם להיות לו לאשה.

ג. חרף הכל - שובה ישראל

אפשר שהדימוי לישראל סבא העובד ושומר למען נשיו, מלמד על עניין נוסף. הנביא מדבר
בהרחבה רבה על האכזבה המרה מן העם: "הכעיס אפרים תמרורים..." (י"ב, טו) עד כי הרועה
הנאמן המטפל ושומר, הופך כאילו להיות חיה הטורפת מן הצאן: "ואהי להם כמו שחל, כנמר על
דרך אשור, אפגשם כדב שכול... ואכלם שם כלביא, חית השדה תבקעם" (י"ג, ז-ח).

אבל למרות כל האכזבות והמרירות לא ניתק הקשר לגמרי, ובסופה של הנבואה באה הקריאה הגדולה: "שובה ישראל עד ה' אלהיך" (י"ד, ב). עדיין גחלת האהבה לוחשת במסתרים ואפשר לשוב ולהלהיבה: "ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו" (י"ד, ה).

והלוא כזאת מצינו אף אצל יעקב. ברחל הוא עבד וליבו שמר וציפה לקשר העתידי, והנה ברגע המכריע הוחלפה רחל בלאה. אבל משנשא את לאה לאשה, שמר לה אמונים ולא שילחה. כן הקב"ה כבר קשור ודבוק בישראל ואי אפשר לו לשלחם (5). הוא כל כך התמסר וכל כך השקיע, וכבר לא תוכל כל רעה וכל אכזבה לנתק את הקשר. אפשר לו להענישם, להיות להם לטורף אבל גם היחס הלזה מלמד על זיקה וקשר.

ואפשר שישראל הם לו לקב"ה, רחל ולאה כאחד, יש לגביהם זיקה וחיבה עמוקה כלרחל, ויש שהם מגלים פנים של רעיה כאילו כפויה, שאינה אהובה. אבל בין כרחל בין כלאה, שוב אי אפשר לו לקב"ה לפרוש מהם, ועל כן באה הקריאה: "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'" (י"ד, ג).

ה. שובה ישראל אל ארץ אבותיך

אפשר שהקריאה "שובה ישראל" היא כמזכירה ברמיזה קריאה בפרשה, שהיתה מכוונת לישראל סבא: "ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך" (ל"א, ג). כי גם השיבה אל הארץ היא שיבה אל ה', שכן רק בארץ ישראל כרותה ברית שהי' יהיה ליעקב ולזרעו לאלהים (6).

כשנשא הושע את קריאתו "שובה ישראל", היו כל ישראל על אדמתם, אבל לדורות הקריאה "שובה ישראל עד ה'" משולבת בקריאה "שוב אל ארץ אבותיך".

הכתוב בתחילת ההפטרה "ויברח ישראל" - ביטא את היציאה הראשונה לגלות של מי מזרע אברהם. בריחה זו מסתיימת עם ההיענות לקריאה "שובה ישראל...".

הערות:

(1) לפי מנהג קהילות האשכנזים. עדות המזרח וחלק מקהילות אשכנז קוראות בנבואת הושע שבפרק י"א, מפסוק ז' ואילך.

(2) כלשון שהשתמשה בו רבקה "וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה" (בראשית, כ"ז, מג).

(3) "לעבדה - להשקות הגן, ולשמרה - מכל החיות שלא יכנסו שמה" (ראב"ע); "שיעבוד האדמה ההיא בניכוש ובעידור... ולשמרה - מחיות ומעופות כפי כוחו" (רד"ק).

(4) והרחיב על כך בצורה ציורית הנביא יחזקאל. ראה שם, פרק ט"ז.

(5) ורעיון זה מבוטא בצורה חזקה מאד בתחילת נבואת הושע, וראה גם בפסחים פז.

(6) ראה בראשית, י"ז, ז-ח: "והקמתי את בריתי ביני ובינך... להיות לך לא-להים ולזרעך אחרוך. ונתתי לך ולזרעך אחרוך את ארץ מגרדך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם". ושם הביא רש"י דברי חז"ל: "לאחוזת עולם, ושם אהיה לכם לאלהים, אבל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה".

כדי להרשם יש לשלוח בקשה לכתובת

MAJORDOMO@ETZION.ORG.IL

עם התוכן:

. GET YHE-TEST H-SUBSCRIBE

קיימת גם מערכת שיעורים באנגלית. כדי לקבל רשימת השיעורים, יש לשלוח בקשה לכתובת:

LISTPROC@JER1.CO.IL

עם התוכן :

. INFO YHE-ABOUT

בשאלות אפשר לפנות למשרד הישיבה 02-9931-456 ולבקש את משרד האינטרנט, או לכתוב

לכתובת YHE@JER1.CO.IL

כל הזכויות שמורות 1997 ישיבת הר עציון